

Brott och straff.

En analys.

1.0 Inledning

En av mest kända romanerna av den ryske författaren Fjodor Dostojevskij är utan tvivel *Brott och straff*. Romanen innehåller allt från inträngande personskildringar, miljöbeskrivningar av staden Petersburg till tankar om det mänskliga psyket. Handlingen utspelas alltså i Petersburg och bokens huvudperson är en före detta student vid namn Raskolnikov. Denne unge man är i stort behov av pengar och bestämmer sig för att mörda en gammal pantlånarska för att komma över hennes pengar. Raskolnikov tvingas också döda pantlånarskans syster då hon lite oväntat dyker upp vid mordplatsen. Efter mordet bryter Raskolnikov samman då samvetet plötsligt gör sig gällande. Han blir övertalad av den unga skökan (Sonja) att gå till polisen för att där ange sig själv. Det hela slutar med att Raskolnikov deporteras till Sibirien, där han försöker komma över mordet och se fram emot dagen då han lämnar fängelset och kan starta ett nytt liv med Sonja.

2.0 Stadens betydelse i romanen

Det bärande temat i boken är förvisso inte miljöbeskrivningarna utan de psykologiska skildringarna. Trots detta är stads- och miljöskildringarna mycket framträdande i romanen. Dostojevskij skildrar dåtidens (senare hälften av 1800-talet) Petersburg med stor realism, även om hans beskrivningar ibland tenderar att bli väl romantiskt färgade. *Brott och straff* har rikliga beskrivningar av alla de ljud, dofter och vyer som möter bokens huvudperson i det dagliga livet i Petersburg:

”[...] ansikten som han sett som barn eller mött en enda gång i livet och som han annars aldrig skulle erinrat sig; han såg V-kyrkans klocktorn, ett biljardbord på något kafé, en officer som stod vid biljardbordet; det luktade cigarr – det var i någon tobaksaffär i källarvåningen; han såg ett ölschapp, en kökstrappa som var kolmörk, alldeles nedblött av skurvatten och översållad med äggskal [...]”¹

Alla de mångskiftande intryck som bara en storstad kan erbjuda människan finns i mustiga och detaljerade beskrivningar hos Dostojevskij. Som läsare känner man verkligen alla sinnesintryck högst påtagligt. Detta var säkert också författarens avsikt; miljön skulle vara realistiskt skildrad, utan förskönande eufemismer. Man kan nog utan att överdriva säga att

¹ Dostojevskij, 1997, s. 319.

utan staden Petersburg hade romanen aldrig kunnat existera. Staden är en förutsättning för det persongalleri och de miljöer som bidrar till karaktären av kriminalhistoria med själsligt djup. Också stadens människor och den miljö de lever i får läsaren erfara. Man får anta att de fattiga stadsdelar som skildras var ganska representativa under Dostojevskijs samtid:

”Närheten till Sennaja, de många ökända inrättningarna och i synnerhet fabriksarbetar- och hantverkarbefolkningen, som hade klungats samman vid dessa gator och gränder i Petersburgs centrum [...]”.²

Skildringarna är absolut inte stötande eller moraliserande, även om vissa partier är väldigt realistiskt skildrade. Man kan dock tydligt märka en tendens hos Dostojevskij: han ger även de sämre kvarteren en närmast romantisk prägel. Personer, som är dåligt klädda och ser allmänt nedgångna ut skildras som om de: [...] berikade [...] det allmänna panoramat med ett så skiftande typgalleri [...]”³. Mycket litet nämns om fattigdomens orsaker. Även romankaraktärernas bostäder skildras ganska ingående av författaren, inte heller de är särskilt välvårdade:

”En ljusstump lyste upp ett ytterst tortigt möblerat rum innanför [...] Allting var rörigt och oordnat, där låg också alla möjliga barnpaltor. Ett trasigt lakan var uppspänt i ett hörn i borte änden.”⁴

Sammantaget bidrar författarens skildringar till att höja stämningen i boken. Man får verkligen en känsla av trovärdighet, även om man själv kanske hade uppfattat verkligheten såsom mindre romantiserad. Att det är trångbott, lortigt och fullt av ständigt nya intryck går inte att ta miste på. Petersburg verkar också vara en kosmopolitisk stad, människor med ganska grovt skildrade brytningar uppträder här och var: ”Und nicht schön i respektabel haus, herr kapitan, jak schrika.”⁵

² Ibid, s. 9.

³ Dostojevskij, 1997, s. 9.

⁴ Ibid., s. 33.

⁵ Ibid., s. 119.

En mycket kontrastrik skildring av de båda kontrahenterna storstad – småstad finns också i *Brott och straff*. Skildringen börjar med det grönskande och vackra Petersburg i sommartid: På det sättet gick han tvärs över hela Vasilij-ön; han kom fram till Lilla Neva, gick över bron och fortsatte bort mot Öarna. Grönskan och fräschören muntrade till en början upp hans trötta ögon [...].⁶

Småstadens grådaskiga verklighet får läsaren ta del av i en dröm Raskolnikov har där också hans barndom skildras med allt annat än nostalgi:

” [...] de bodde fortfarande i den lilla staden. [...] Vädret var grådaskigt, dagen kvav och platsen precis sådan som den fastnat i hans minne [...] Staden låg alldeles öppen, som i en handflata; runt omkring fanns inte ens ett pilträäd; någonstans mycket långt borta, vid själva synranden, låg en svart skogsdunge.”⁷

Kontrasten är verkligen slående: den vackra sommaridyllen Petersburg mot småstadens regniga och närmast sterila landskap. Även när Petersburg är regnigt och kallt finns där dock något estetiskt tilltalande i det. Storstaden representerar smaker, dofter och scenerier Raskolnikov inte finner i småstaden. Att individer som kommer till den stora staden Petersburg påverkas på ett eller annat sätt är naturligt. Främst verkar detta röra laster snarare än dygder: ”Petersburg påverkade honom starkt, i synnerhet det täcka könet och spriten. Och mottaglig som han är så glömde han eremiten och allting annat.”⁸

Petersburg skildras överallt i romanen som en stad med stora kontraster – men också med stora mått av värme och humor. Staden spelar en central roll för romanen - och de karaktärer den inrymmer. Staden Petersburg och det hårda klimatet i staden (både bildligt och bokstavligt) har ger boken ett gott samtidsdokument av dåtida Ryssland. För att ta till Svidrigajlovs smått komiska yttrande: ”Och dessutom: jag är övertygad om att det går omkring en massa människor i Petersburg och talar för sig själva. Det här är de halvt vansinnigas stad.”⁹

⁶ Ibid., s. 66.

⁷ Ibid., s. 67.

⁸ Dostojevskij, 1997, s. 525.

⁹ Ibid., s. 539.

3.0 REFERENSER

Algulin, Ingemar/Olsson, Bernt (red.); *Litteraturens historia i världen*, Norstedts, 1999, Stockholm.

Breitholtz, Lennart (red.); *Epoker och diktare 1 – Allmän och svensk litteraturhistoria*, Almqvist & Wiksell, 1976, Uppsala.

Dostojevskij, Fjodor; *Brott och straff*, Wahlström & Widstrand, 1997, Stockholm.